

Олександра Лисенко,

кандидат філологічних наук, доцент,
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника”
(м.Івано-Франківськ, Україна)

Oleksandra Lysenko,

candidate of philological sciences (PhD), Associate
Professor, Vasyl Stefanyk Precarpathian national
university (Ivano-Frankivsk, Ukraine)
lysenkova@gmail.com

Богдана Івасик,

магістрантка, ДВНЗ “Прикарпатський
національний університет імені Василя Стефаника”
(м.Івано-Франківськ, Україна)

Bohdana Ivasyk,

student of the magistracy, Vasyl Stefanyk
Precarpathian national university
(Ivano-Frankivsk, Ukraine)
marta610@ukr.net

ІННОВАЦІЇ У ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ: УМОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

INNOVATIONS IN PRESCHOOL EDUCATION: THE CONDITIONS OF EFFICIENCY OF INNOVATIVE PEDAGOGICAL PROCESSES

У статті розглянуто поняття інновацій. Проаналізовано мету використання інноваційних технологій в освіті. Доведено їх ефективність в навчально-виховному процесі.

Ключові слова: *інновації, інноваційна освіта, професійна підготовка, педагогічна освіта*

The article deals with the concept of innovation. The purpose of the use of innovative technologies in education is analyzed. Their effectiveness in the educational process is proved.

The author shows that innovative pedagogical technologies as a principle of pedagogy provide conditions for the development of the individual, the exercise of his right to individual creative input, personal initiative, freedom of self-development.

It is proved that Innovative pedagogical technologies are one of the dominant tendencies of human development.

The author emphasizes that the aim of innovation is to optimize the educational process, to ensure its compliance with the conditions and trends of social life.

Innovation is not and can not be an end in pedagogical practice. It is precisely in this plane that the problem of the effectiveness of innovative pedagogical processes arises. For rational management of innovations it is necessary to know the prerequisites of their effectiveness, that is, factors that promote or restrain their effective flow and development. Effectiveness is interpreted as the ratio of the results of the action and the cost of their achievement. This means that even the highest under certain conditions, the result does not yet indicate the maximum effectiveness of the activity. It is necessary to take into account what resources and resources have been spent to achieve it. For example, if two technologies for teaching children of mathematics provide approximately the same level of mastering, then the one that needs the least effort will be more effective. But it is only possible to argue about more or less effective action when their goal is achieved.

Thus, the effectiveness of the innovation depends on the beneficial effect achieved, the duration of the use of innovative technology, the cost of its implementation.

In general, any innovation process in terms of its effectiveness is largely risky. The essence is not only in the potential of the effectiveness of the innovative idea, but also in many factors that influence the introduction and use of innovative pedagogical technology. Some of these factors are universal and are manifested in any field of human activity, others are common in the pedagogical environment.

Key words: *innovation, innovative education, training, teacher education.*

Постановка проблеми: Мета інноваційності полягає в оптимізації навчально-виховного процесу, в забезпеченні його відповідності умовам і тенденціям суспільного буття. Інноваційність не є і не може бути самоціллю в педагогічній практиці. Саме в цій площині постає проблема ефективності інноваційних педагогічних процесів. Для раціонального управління нововведеннями необхідно знати передумови їх ефективності, тобто чинники, які сприяють або стримують ефективний їх перебіг і розвиток. Ефективність тлумачиться як співвідношення результатів дій і витрат на їх досягнення. Це означає, що навіть найвищий за певних умов результат ще не засвідчує максимальну ефективність діяльності. Необхідно враховувати, які засоби і ресурси було затрачено задля його досягнення. Наприклад, якщо дві технології навчання дітей математики забезпечують приблизно однаковий рівень її освоєння, то ефективнішою буде та, що потребує найменших зусиль. Але стверджувати про більшу чи меншу ефективність дій можна лише тоді, коли досягнута їх мета.

Аналіз досліджень: теоретичні і методичні передумови розробки проблеми підготовки педагогів дошкільної освіти до забезпечення організації і проведення педагогічних досліджень в дошкільних навчальних закладах закладено у наукових дослідженнях на основі інноваційних технологій: А.Богуш, І.Дичківської, Т.Люріної, Л.Машкіної, Т.Піроженко, Т.Поніманської та ін.

Метою статті є теоретико-методологічний аналіз сучасних тенденцій інноваційних педагогічних технологій в дошкільній освіті.

Виклад основного матеріалу: впровадження інновацій у педагогічний процес навчального закладу покликане забезпечити підвищення якості навчання й виховання дітей або знизити витрати на досягнення звичних результатів освіти. Йдеться про те, що метою будь-якого нововведення є підвищення ефективності педагогічного процесу. Ступінь ефективності залежить від того, яких витрат потребує конкретне нововведення і як довго воно даватиме корисний ефект. Якщо через незначний час після впровадження нововведення актуальною буде проблема щодо освоєння нового, яке нейтралізує дію попереднього, то корисний ефект такого нововведення не може бути значним, а значить витрати на його впровадження виявляться невиправданими. Отже, ефективність нововведення залежить від досягнутого завдяки йому корисного ефекту, тривалості використання інноваційної технології, витрат на її впровадження.

Загалом, будь-який інноваційний процес з погляду його ефективності значною мірою ризиковий. Суть не лише у потенціалі ефективності інноваційної ідеї, а й у багатьох чинниках, що впливають на впровадження і використання інноваційної педагогічної технології. Одні з цих чинників універсальні і виявляються в будь-якій сфері людської діяльності, інші — поширені в педагогічному середовищі.

До найголовніших недоліків інноваційної діяльності в педагогічній сфері належать такі[3]:

1. Потенційно ефективні новації не впроваджуються або впроваджуються із значним запізненням, що суттєво обмежує можливості одержання корисного ефекту від використання нововведення.

2. Нерідко значні зусилля спрямовуються на впровадження новації, яка не володіє необхідним інноваційним потенціалом як наслідком помилок в оцінюванні її корисності. Іноді стимулом для впровадження новації стає її модність, а не очікуваний педагогічний ефект.
3. Низький ефект від впровадження новації виникає внаслідок явного чи прихованого їй опору або неправильної організації інноваційних процесів.
4. Значне перевищення витрат на впровадження новацій порівняно з прогнозованими показниками.
5. Непомірно тривалі строки впровадження.

Усі ці проблеми є наслідком неправильного оцінювання затрат часу, фінансових, організаційних, кадрових та інших ресурсів, недостатньо продуманої технології впровадження, неврахування психологічних чинників новацій, слабких вольових зусиль їх ініціаторів, сильного опору консервативної, рутинерської частини педагогічного колективу. Якими б не були причини недоліків інноваційної діяльності в педагогічному колективі, під загрозою несприйняття, нереалізації опиняється нерідко актуальна, потенційно високопродуктивна інноваційна педагогічна ідея. Тому явно недостатньо бути налаштованим на інноваційність, необхідно мати у розпорядженні оптимальний набір ресурсів, володіти управлінською культурою, професійним і діловим авторитетом, необхідними для переконання педагогічного колективу, нерідко – відповідного керівництва у правильності вибору інноваційної діяльності, для акумуляції зусиль на подолання різноманітних труднощів, які неминуче супроводжують кожну людину, що наважилася зламати закостенілі стереотипи, утвердити у педагогічній практиці нове.

Запобіганню негативним проявам у педагогічній інноваційній діяльності сприяє дотримання умов, необхідних для ефективного перебігу інноваційного процесу. Як відомо, кожне нововведення долає необхідні етапи від зародження потреби в ньому до його здійснення і тривалого використання. Дуже важливою є ефективна реалізація його на всіх стадіях, забезпечення логічної, організаційної їх взаємопов'язаності, наступності. Та найголовніше те, що будь-яке нововведення повинно відповідати об'єктивним потребам суспільної, зокрема педагогічної практики, професійним, організаційним, фінансовим та іншим можливостям тих, хто має намір його впровадити [2].

Якість реалізації інноваційного процесу, як і будь-якої іншої діяльності, зумовлюється його цілями, методами і засобами, організованістю, знаннями, здібностями, зацікавленістю виконавців у досягненні найвищих результатів, особливостями комунікації між ними. Оскільки результат кожного етапу інноваційного процесу є передумовою ефективного здійснення наступного, це актуалізує необхідність узгоджувати попередні цілі з наступними. Наприклад, збір інформації про новацію має забезпечити обґрунтоване прийняття рішення про доцільність її впровадження або відхилення. Прийняте позитивне рішення повинно містити завдання на розроблення програми впровадження, в якій мають бути визначені суть, етапи робіт, а також основні контрольні орієнтири.

Особливо важливим є формулювання мети впровадження. Тільки конкретність, прозорість, чіткість окреслених у ній параметрів дає змогу на основі їх порівняння зі здобутими результатами прийняти рішення про доцільність тривалого використання нововведення або зупинення роботи щодо реалізації інноваційної ідеї [1].

Загальна мета повинна бути структурована відповідно до специфіки і цілей етапів інноваційного процесу. Вдале формулювання мети інноваційного процесу не

означає, що вона буде однаково сприйнята всіма потенційними його учасниками. Це зобов'язує ініціаторів впровадження нововведення до активного роз'яснення його суті, переваг для колективу і кожного учасника, врахування зустрічних думок і пропозицій, а за необхідності – внесення коректив у стратегію і тактику реалізації інноваційної ідеї, іноді для досягнення єдності інтересів і цілей неминучим може бути і коригування мети. Бо якщо, наприклад, керівник навчального закладу і його колеги матимуть різні цілі, це обов'язково внесе розлад у діяльність колективу, ускладнить чи унеможливить досягнення очікуваних результатів, а то й спотворить, поставить під сумнів інноваційну ідею.

Використовувані на кожному етапі реалізації інноваційного процесу методи повинні забезпечити /досягнення необхідних результатів (цілей) за найменших витрат фінансів, часу та інших ресурсів. Залежно від особливостей новації ефективними можуть бути різні методи її реалізації. Важливо, щоб учасники інноваційного процесу мали їх у своєму арсеналі, уміли маневрувати ними залежно від ситуації.

Кожен етап інноваційного процесу вимагає певної організації робіт і застосування відповідних методів. В одних випадках потрібне чітке окреслення меж ініціативи і відповідальності, в інших, наприклад при виконанні робіт, які потребують ініціативи, творчого підходу, оперативного реагування на швидкозмінювані ситуації, чіткий розподіл обов'язків і відповідальності неможливий і навіть шкідливий, оскільки потрібна гнучка організація праці, за якої багато залежатиме від неформальних стосунків між виконавцями. Організаційні форми при цьому повинні максимально відповідати обраним методам і можливостям виконавців.

Досягнення очікуваних від реалізації інноваційного педагогічного процесу результатів залежить і від мотивації виконавців. Це означає, що для виникнення у них зацікавленості в досягненні необхідних результатів інноваційної діяльності потрібно створити відповідні умови, передбачити колективні, персональні стимули. Однак не завжди створення сприятливих умов породжує у тих, на кого покладається реалізація нововведення, позитивне ставлення до нього і зацікавленість у його освоєнні. У багатьох людей можуть бути свої резони, щоб ігнорувати його, протидіяти йому чи, принаймні, імітувати свою участь у його реалізації. Нерідко можливий і опір змінам. Усе це потрібно прогнозувати, мати сукупність тактик щодо ослаблення опору, підвищення зацікавленості, активізації участі тих, хто з певних причин опинився в опозиції до ініціаторів змін. Як правило, педагогічні колективи, в яких утвердилися демократичні принципи співжиття, першими сприймають нове, ґрунтовно аналізують, відкрито обговорюють його, злагоджено працюють над його втіленням.

Учасники інноваційного процесу, крім готовності і прагнення впроваджувати новації, повинні мати належну кваліфікацію для виконання покладених на них обов'язків. На практиці нерідко буває, що педагог може успішно реалізувати у навчальному процесі вимоги програми, володіти різноманітними методиками навчання й виховання, але при цьому не відчувати потреби в новому саме через відсутність у структурі особистості творчого потенціалу. Тому необхідною умовою ефективної інноваційної діяльності є спеціальна підготовка педагога, нагромадження та осмислення ним досвіду такої діяльності, внутрішня невлаштованість на пошук та досягнення нового. Певною мірою культивувати таку налаштованість у собі може кожна людина.

Інноваційний процес за структурою є складним. Часто він не лише структурується на послідовні етапи, а й охоплює кілька проблемно-смыслових розгалужень. Тому реалізовувати його належить не одній людині, а групі, іноді масштабним колективам, кожен з яких покликаний працювати задля досягнення єдиної мети. Для цього потрібно забезпечити ефективний обмін інформацією, тобто налагодити ефективні комунікації, завдяки яким об'єднуються в єдине ціле організаційно складні соціальні структури, до яких можна зарахувати колектив, що реалізовуватиме інноваційну педагогічну ідею. Комунікації бувають вертикальними (між підлеглими і керівниками) і горизонтальними (міжособистісні й міжгрупові). У процесі їх здійснення можуть виникати різноманітні антиінноваційні інформаційні, комунікативні бар'єри (плітки, дезінформація, провокативне загострення стосунків тощо). Тому ініціатори інноваційного процесу мають заздалегідь продумати і змодельовати комунікативні канали і механізми, стежити за ефективністю їх функціонування, вносити за необхідності корективи, долати збої, дбаючи, щоб кожен учасник реалізації нового знав, що, як і де відбувається, якими є проміжні результати, які вносяться зміни і до чого вони зобов'язують. Отже, доступність, своєчасність надходження, достовірність інформації, сприятливий для професійного спілкування клімат забезпечують ефективну взаємодію всіх учасників інноваційного процесу, своєчасне виявлення і розв'язання конфліктів, що є передумовою злагодженої роботи колективу.

Для сучасного етапу розвитку освіти в Україні, зокрема дошкільної, характерна широка наявність у ньому інноваційних процесів. Інновації – головний напрямок тенденцій розвитку системи дошкільного виховання.

У сучасній педагогіці терміни “інновація”, “інноваційний” означають певне нововведення, що стосується того чи того аспекту освітньо-виховного процесу. Кінцевим результатом (прямим продуктом) творчого пошуку можуть бути нові технології, оригінальні виховні ідеї, форми та методи виховання, нестандартні підходи в управлінні. При цьому нове у педагогіці – то не лише авторські ідеї, підходи, технологічні методи, які досі не використовувались, а й комплекс елементів або окремі елементи педагогічного процесу з прогресивними засадгами, що дає змогу ефективно забезпечувати розвиток і саморозвиток особистості. Свідченням цього є, зокрема, активне звертання сучасних педагогів до педагогічної спадщини минулого – вітчизняної та зарубіжної. До педагогічних інновацій можна віднести набутки окремих педагогів, творчих груп, які являють собою цілісну систему роботи з певного напрямку, здебільшого недостатньо висвітленого у науково-методичній літературі. Ці системи ґрунтуються на ідеях відомих педагогів і на власному досвіді та інтуїції. Заслуга їхніх авторів у тому, що вони по крихтах збирають, систематизують, узагальнюють потрібний матеріал, вкладають у нього свої знахідки, своє розуміння проблеми, і це дає підставу говорити про новизну, оригінальність, а разом і про реальність підходів до здійснення поставлених завдань.

Поява інноваційних процесів зумовлюється рядом суперечностей, які мають різне джерело, предметне походження і різну складність. Головна суперечність розвитку системи освіти – невідповідність старих методів навчання, виховання та розвитку дітей новим умовам життя; друга – суперечність між масою нових відомостей і рамками навчально-виховного процесу; третя – суперечність старого і нового (мається на увазі становлення альтернативної освіти, нових типів навчальних закладів). Потреба вихователя в оновленні психолого-педагогічних знань, інтерес до передового педагогічного досвіду, з одного боку, й усталені стандарти змісту, форм і

методів освітньо-виховного процесу, з іншого, викликаючи суперечність між можливостями особистості й реальною дійсністю, також живлять педагогічні інновації. Зважаючи на означені суперечності і тенденції, дослідники цього явища сформулювали такі закони перебігу інноваційних процесів.

Закон незворотної стабілізації педагогічного середовища. Сутність його полягає у тому, що кожне новаторство зумовлює незворотні зміни у педагогічному середовищі. Існуюча цілісна система починає руйнуватися, і мине певний час, доки елементи нового не витворять нову систему або не асимілюються. Закон обов'язкової реалізації інноваційного процесу. Будь-яка інновація, що містить у собі педагогічне відкриття, раніше або пізніше, стихійно або свідомо має реалізуватися. Зважмо на досвід відомих педагогів – давніх і сучасних.

Закон стереотипізації педагогічних інновацій. Усе новаторське поступово перетворюється у звичайні поняття і дії, а отже, приречене стати стереотипом. Цей закон яскраво проглядає на становленні дошкільних закладів “нового типу”, які нині посіли своє місце в системі дошкільної освіти, а сам термін уже відійшов у минуле. Сполучення визнання самоцінності дошкільного дитинства і розуміння його як першого етапу становлення особистості вимагає перегляду задач педагогічної роботи з дітьми.

Свій внутрішній світ, свої зростаючі можливості розкриваються для дитини в представленнях про бажаному і можливому, про те, що значить думати, припускати, знаги, і ін. Тут – джерела народження вищих психічних функцій, зрілі форми яких з'являться пізніше, у шкільні роки. Народжуються нові форми світосприймання, елементи довільності в рішенні пізнавальних задач, інтерес до пізнання, що в цілому й утворить культуру пізнання.

Уява – основа активної участі дитини в різних видах діяльності: практичною-практичною-предметно-практичною, ігровий, комунікативної, естетичної і т.д. Воно включається до складу уже вихідних форм мислення (наочно-діючого, образний¹-наочно-образного), самосвідомості (образ "Я", самооцінка й ін.), відносин до іншого людині (співпереживання, співчуття, розуміння). Досить розвита уява дозволяє дитині переборювати сформовані стереотипи власних ігрових дій, рольові позиції, будувати нові сюжети гри. На основі уяви у дітей складаються перші прояви творчого відношення до дійсності.

Творчість дітей дошкільного віку хоча і виступає ще в нерозвиненій формі, однак містить у собі важливі якості, що створюють можливість самостійно виходити дітям за межі знань і умінь, отриманих від дорослих, створювати новий продукт – оригінальний малюнок, нову казку і т.п. Творчий процес – це якісний перехід від уже відомого до нового і невідомий. У дітей дошкільного віку це пошук іншого сполучення фарб і форм в образотворчій діяльності, нових способів у процесі конструювання, сюжетних ліній при творі розповіді і казки, мелодій у музичній діяльності. Висока динамічність, гнучкість пошукової діяльності дітей сприяють одержанню ними оригінальних результатів при виконанні різних видів діяльності. У процесі творчої діяльності переборюється острах дітей помилитися, зробити "не так, як треба", що має істотне значення для розвитку сміливості і волі дитячого сприйняття і мислення. Довільність розширює можливості дитини погоджувати своє поведіння з власними спонуканнями і спонуканнями інших людей. Особливе значення при цьому здобуває не тільки підпорядкування готовим правилам, але і конструювання нових правил, готовність приймати задачі дорослого і висувати

власні. Усе це обумовлює розвиток потреби бути активним, пізнавати і перетворювати світ, впливати на інших людей і самого себе.

Потреба почувати себе активною особистістю виражається в дитини прагненнім бути несхожим на інші, виявляти самостійність поведінки, робити по-своєму і бути значимим для інших людей. Будучи стрижнем особистості, творча уява, довільність і потреба самостійно діяти утворюють зовсім особливу систему: вони самокоштовні й у той же час не можуть існувати друг без друга; вони незвідні до прямих результатів педагогічних впливів і в той же час обумовлені ними; вони виражають своєрідність, неповторність зростаючої людини й у той же час засновані на його спільності з іншими людьми. Зароджується індивідуальність дитини. Складається власне міжособистісне відношення в контакті між дітьми і дорослими, зводиться не до реалізації яких-небудь спеціальних виховних чи задач дидактичних цілей, формується відношення повноцінного спілкування і співробітництва. Розвиток індивідуальності кожної дитини і духовно-емоційних контактів між ним і дорослим, а також іншими дітьми вимагає істотного відновлення характеру організації життя дитини в дитячому саду, побудова умов для вільного, не стиснутого інструкціями спілкування, для розкріпачення особистості дитини.

Висновки: отож інноваційні педагогічні технології як принцип педагогіки забезпечують умови розвитку особистості, здійснення її права на індивідуальний творчий внесок, на особистісну ініціативу, на свободу саморозвитку. Інноваційні педагогічні технології є однією з домінуючих тенденцій розвитку людства.

Література

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання. – К., 1998.
2. Гнатко Н.М. Проблема креативности и явление подражания . – М., 1994.
3. Жерносек І. Педагогічний досвід: головні ознаки і критерії // Рідна школа. – 1999. – №9.

References

1. Bekh I.D. Osobystisno zoriientovane vykhovannia. – K., 1998.
2. Hnatko N.M. Problema kreatyvnyty y yavlenye podrazhanyia . – M., 1994.
3. Zhernosek I. Pedahohichnyi dosvid: holovni oznaky i kryterii // Ridna shkola. – 1999. – №9.

Одержано статтю: 15.01.2018

Прийнято до друку: 29.01.2018